

Filip NOVOSEL, *Život dalmatinskoga grada u 17. stoljeću: Društvo i svakodnevica Zadra u pozadini vojnih zbivanja za vrijeme Kandijskog rata (1645. – 1669.)*, Hrvatski institut za povijest, Državni arhiv u Zadru, Zagreb – Zadar, 2024., 423 str.

Prva znanstvena knjiga Filipa Novosela, mladog hrvatskog povjesničara zaposlenog na Hrvatskom institutu za povijest, zaokružuje njegovo nešto više od desetljeća dugo istraživanje ranomoderne prošlosti Zadra, koje je posebice usredotočeno na 17. stoljeće i razdoblje Kandijskog rata. Riječ je o proširenoj doktorskoj disertaciji za koju je autor 2018. godine nagrađen Državnom nagradom za znanost – što je prilično nedvosmislena preporuka za čitanje ove knjige. Ova detaljna studija društva grada koji je bio administrativno i vojno središte mletačke Provincije Dalmacije i Albanije u razdoblju dugotrajnog rata protiv Osmanlija, čiji se posjed uoči početka ratnih operacija protezao na svega nekoliko kilometara od gradskih bastiona, pokazuje na koji su način funkcionirale urbane društvene strukture i kako je izgledao grad na istočnoj obali Jadrana u svojem svakodnevnom životu tijekom ratnog razdoblja druge polovice 17. stoljeća. Ishodište istraživanja čini fond Bilježnici Zadra pohranjen u Državnom arhivu Zadar, arhivskog gradiva koje najizravnije svjedoči o onodobnom gradskom društvu i njegovim demografskim i migracijskim kretanjima. Uz ovaj, autor je, doduše u manjoj mjeri, konzultirao i druge relevantne arhivske fondove čuvane u zadarskom državnom arhivu, Znanstvenoj knjižnici Zadar i *Archivio di Stato di Venezia*. Ne bi li što bolje kontekstualizirao svoje istraživanje i njegove rezultate, autor je svoju studiju metodološki smjestio u mikrohistorijsku disciplinu urbane povijesti.

Nakon Predgovora (IX – XII) i Uvoda (1 – 6) slijedi prva tematska cjelina „Urbana povijest ranog novog vijeka i istočni Jadran – Zašto i kako istraživati“ (7 – 44) u kojoj autor donosi uistinu iscrpan pregled strane i domaće historiografske produkcije o ranomodernoj povijesti istočnog Jadrana s naglaskom na djela koja se bave urbanim prostorom, te podrobno ocrtava vlastito metodološko polazište ukotvljeno u historiografskoj poddisciplini urbane povijesti. U istoj se cjelini donosi i pregled istraživane arhivske građe, podjednako one publicirane i one koja se čuva u relevantnim arhivima Zadra i Venecije. Kao što je napomenuto, istraživanje uvelike počiva na bilježničkim spisima, pa se ovdje donosi kvantitativna i kvalitativna raščlamba zadarskih bilježnika koji su djelovali u istraživanom razdoblju jednako kao i njihovih spisa.

U cjelini „Društvene prilike u gradu Zadru“ (45 – 166) istraživanje je prostorno i vremenski kontekstualizirano, a potom je fokus premješten na

iscrpnu raščlambu društvenih struktura grada – gradskog patricijata, pučana, stranaca u gradu, kao i gradskih marginalnih skupina. Istraživanje je pokazalo kako na prvi pogled jednostavna binarna podjela na patricije i pučane ispod površine skriva iznimno kompleksnu sliku urbanog društva grada Zadra, te kako su, riječima autora, „materijalne prilike pojedinaca bile onaj faktor koji je činio prave i konkretne razlike te uistinu razdvajao društvo“, te se „materijalni status pripadnika pojedinih skupina uopće nije nužno morao poklapati s onim pravnim“. Posebna je pozornost, nadalje, usmjerena i na utjecaj rata na oblikovanje zadarskog društva. Iako Zadar tijekom Kandijskog rata nikad nije bio izravno ugrožen kao što su to, primjerice, bili Šibenik, Split ili Kotor, zato što je bio sjedište provincijske vojne administracije i najveća vojna baza – u gradu koji je tijekom proučavanog razdoblja imao 3000 – 5000 stanovnika redovito je bilo smješteno oko 1500 profesionalnih mletačkih vojnika, a u jednom trenutku njih čak 5332 – njegove su društvene strukture, makar posredno, u određenoj mjeri bile militarizirane.

Druga analitička cjelina, „Svakodnevni život u gradu Zadru“ (167 – 298), metodološki oblikovana na temeljima još jedne (mikro)historiografske poddiscipline – povijesti svakodnevice – čitatelju prikazuje mikrorazinu društvenog života provincijskog administrativnog centra u vrijeme dok se u njegovu zaleđu i okolici nesmiljeno tijekom gotovo 25 godina odvijaju vojne operacije. Autorova raščlamba obuhvaća odnose unutar, uglavnom pravno reguliranih, društvenih skupina, kao i odnose među takvim skupinama. Analizirane su dobne i rodne kategorije te vjerske zajednice kao čimbenici društvene interakcije. U ovoj cjelini autor piše i o obiteljskom životu, materijalnoj kulturi i vizualnom identitetu pojedinca, provođenju slobodnog vremena, zdravlju, bolestima, smrti, prehrambenim navikama, brizi o zdravlju te o pripremanju za odlazak na drugi svijet. Budući da je dugotrajni Kandijski rat „davao“ kontekst društvenim odnosima onodobnog Zadra, autor i u ovoj cjelini iscrpno analizira utjecaj ratnih operacija na svakodnevni život unutar gradskih zidina.

Slijedi Zaključak (293 – 297) iz kojega valja izdvojiti autorove misli o tome kako je njegovo istraživanje pokazalo da se „može reći da rezultati dobiveni u ovoj analizi društvenih struktura i svakodnevnoga života u Zadru odaju grad koji, geografski ipak na nesigurnoj periferiji kršćanske Europe, nikako nisu zaobišla dostignuća i problemi svih sfera života europskoga ranog novog vijeka“ te kako je „Zadar pripadao mnogo široj europskoj urbanoj zajednici, a njegov položaj središta jedne od provincija Republike uzdizao ga je s položaja perifernoga urbanog prostora“.

U cjelini Prilozi (299 – 355) vlastitom analitičkom istraživanju izvorne građe autor je dodao i niz relevantnih priloga kao što je popis zadarskih patricijskih i pučanskih obitelji i njihovih članova prema ispravama javnih bilježnika, popis mjesta – od neposredne okolice do udaljenih krajeva Europe – iz kojih su u promatranom razdoblju u grad dolazili stranci, te prijepis jedne paradigmatičke oporuke. Slijedi iscrpan popis analiziranih izvora i konzultirane literature (357 – 388), kazalo osobnih imena (389 – 414), kazalo mjesta (415 – 421) i bilješka o autoru (423).

Na koncu, knjiga *Društveni život dalmatinskog grada u 17. stoljeću* metodološki je vrijedan iskorak u odnosu na dominante teme hrvatske historiografske produkcije jer istražuje u nas još uvijek nedovoljno zastupljene teme urbane povijesti i povijesti svakodnevice. Ujedno je riječ o jedinoj domaćoj knjizi koja metodologiju urbane povijesti primjenjuje na istraživanje jednog dalmatinskog grada u ranomodernom razdoblju (postoji nekoliko metodološki srodnih studija, ali se bave srednjovjekovnim dalmatinskim komunama, a nedavno objavljena knjiga kolegice Maje Katušić bavi se Kotorom u 18. stoljeću) što ju čini svojevrsnom prethodnicom u hrvatskoj historiografiji. Zbog svega navedenog knjiga će biti od izuzetne koristi povjesničarima ranomodernog razdoblja na istočnojadranskom, ali i na širem, mediteranskom prostoru. No zbog, u domaćoj historiografiji prilično neuobičajenog, jasnog i pitkog, gotovo publicističkog stila kojim je napisana, knjiga će sigurno naći put i do šire čitateljske publike zainteresirane za povijesne teme.

Nikola Markulin